

Instructie voor het houden van een denksessie met de Gevolgenscan

Introductie

Deze instructie helpt bij het organiseren van breder gesprek van de mogelijke gevolgen van een beleids optie. Deze instructie moet worden gelezen in combinatie met de aanwijzingen bij vraag 4 in het Beleidskompas en de 4 kaarten van de Gevolgenscan die De Argumentenfabriek met deskundigen heeft ontwikkeld. Op de volgende pagina volgt een opzet van denksessie van circa tweeënhalve uur voor maximaal twaalf deelnemers, waarin nagedacht wordt over de mogelijke positieve en negatieve gevolgen van een beleids optie.

Toepassing

Beleidsmakers gebruiken de Gevolgenscan in de beleidsontwikkeling bij vraag 4 van het Beleidskompas: het onderzoeken van de mogelijke gevolgen van de beleids opties. De Gevolgenscan helpt je ook de relatie te leggen tussen de mogelijke gevolgen van beleids opties voor de brede welvaart en de Sustainable Development Goals (SDG's). Je kijkt *naar alle* mogelijk gevolgen: de nagestreefde, maar vooral ook de *niet-gewenste gevolgen*. De Gevolgenscan laat je ook apart nadenken over verschillen in de verdeling van de mogelijke gevolgen van de beleids optie voor verschillende belanghebbenden nu, elders en later. Ook kom je toetsen en hulpmiddelen op het spoor waarmee je de mogelijke gevolgen van een beleids optie verder in kaart moet of kunt brengen.

Onderzoek van afzonderlijke beleids opties of (deel)maatregelen

Voor het beantwoorden van vraag 4 van het Beleidskompas werkt de beleids maker verschillende beleids opties uit. Wij adviseren om de bespreking van de mogelijke gevolgen van alle beleids opties zo eenvoudig mogelijk te houden, zodat de gesignaleerde mogelijke gevolgen volledig en duidelijk in beeld komen. Bespreek daarom bij voorkeur per denkronde of denksessie maar één beleids optie. Bij meer verschillende beleids opties houd je meer denksessies.

Beschrijf als beleids maker het doel en de kenmerken van de beleids optie van te voren zo helder mogelijk. Eventueel kun je deze omschrijving al voor de denksessie met de deelnemers delen. Hoe duidelijker de omschrijving van de beleids optie is, hoe eenvoudiger het voor de deelnemers is om alle mogelijke gevolgen ervan te overdenken. Controleer aan het begin van de denksessie of deelnemers de beleids optie goed begrijpen en geef indien nodig extra toelichting. Voor het gebruiksgemak van de deelnemers aan de sessie is het prettig als de omschrijving van de beleids optie vooraf al is ingevuld in het invulformat.

Samenstelling deelnemersgroep

Om de Gevolgenscan in de volle breedte goed te kunnen toepassen, is multidisciplinaire samenwerking en de inbreng van een divers samengestelde groep (ervarings)deskundigen nodig. Beleids makers, (gedrags)deskundigen, professionals uit de uitvoering én de maatschappij hebben gezamenlijk het beste beeld van alle mogelijke gevolgen.

Sfeer tijdens de denksessie

De opbrengst van de denksessie en dus het zicht op alle mogelijke gevolgen van een beleids optie, wordt het best, als de sfeer tijdens de denksessie¹ ontspannen, creatief en onbevangen is, zodat op voorhand geen mogelijke gevolgen van de beleids optie worden vergeten of uitgesloten (bijvoorbeeld in anticipatie op bestuurlijke of politieke voorkeuren of druk). De gespreksleider heeft hierbij een belangrijke rol.

¹ ...als ook tijdens het op andere wijze onderzoeken van de mogelijke gevolgen van een beleids optie.

Programma voor een workshop van ca. 2 ½uur

Benodigdheden

- Een gespreksleider en een ondersteuner.
- Een ruime vergaderzaal met tafels in een U-opstelling of in kleine groepen.
- Een laptop en een beamer of een groot digitaal scherm.
- De startpresentatie over de Gevolgenscan.
- Prints van de onderdelen van de Gevolgenscan en invulformats voor alle deelnemers.
- Naambordjes, blocnotes en pennen indien gewenst.

Introductie: kennismaking met elkaar, de Gevolgenscan en de beleidsoptie (30 minuten)

- De gespreksleider legt de aanleiding, het doel en de opzet van denksessie uit m.b.v. de startpresentatie.
- De gespreksleider en de deelnemers stellen zich kort voor.
- De gespreksleider licht het doel en de inhoud van de Gevolgenscan met invulformat toe.
- De gespreksleider beschrijft kort de beleidsoptie waarvan de mogelijke gevolgen worden onderzocht.
- Deelnemers krijgen 5 minuten de tijd zelf de Gevolgenscan en het invulformat te bekijken.
- De gespreksleider geeft ruimte voor vragen van deelnemers.

Aan de slag (40 minuten)

- De gespreksleider verdeelt de deelnemers in duo's of kleine groepen.
- Deelnemers denken eerst individueel na over de mogelijke positieve en negatieve gevolgen van de beleidsoptie en vullen deze verwachte mogelijke gevolgen in op het invulformat.
- De groep bespreekt in duo's of groepjes de verwachte mogelijke gevolgen en scherpt de eigen antwoorden in het invulformat aan.
- De gespreksleider loopt rond voor ondersteuning bij vragen en bewaakt de tijd.

Pauze (10 minuten)

Verzamelen opbrengst (ca. 20 minuten per denkronde, circa 3 denkrondes; 60 minuten totaal)

- De gespreksleider geeft om beurten het woord aan de woordvoerder van elk team en verzamelt de resultaten van het denkwerk via het doorlopen van de vragen op het invulformat.
- De gespreksleider vraagt steeds één antwoord per keer en per groep of duo uit.
- De gespreksleider maakt rondes langs de deelnemers totdat alle ideeën van de deelnemers zijn opgehaald.
- De ondersteuner schrijft de opbrengsten zichtbaar mee.
- De gespreksleider vraagt kritisch door zodat de antwoorden op de vragen voor alle deelnemers helder zijn.
- De gespreksleider geeft ruimte voor vragen en aanvullingen van deelnemers.

Afronding en evaluatie (10 minuten)

- De gespreksleider vraagt de deelnemers te reflecteren op de beleidsoptie en de workshop, aan de hand van de vraag: Hoe heb je deze workshop ervaren?
- De gespreksleider verzamelt eventueel de ingevulde invulformats ten behoeve van het verder uitwerken van de opgehaalde mogelijke gevolgen van de beleidsoptie.

Werken met de invulkaarten

Bij de Gevolgenscan is een invulkaart gemaakt, die beleidsmakers helpt de resultaten van het denkwerk over de mogelijke gevolgen gestructureerd vast te leggen. Ook helpt de invulkaart je om alert te zijn op verdelingseffecten en gevolgen voor elders en later (vanuit het brede welvaartspectief).

In de invulkaart is ook ruimte om een verwijzing op te nemen naar de verplichte toetsen en andere hulpmiddelen die de deelnemers aan de denksessie relevant achten voor het verder onderzoeken van de mogelijke gevolgen van de beleidsoptie.

Welke vragen doorlopen we met de invulkaart in een denksessie?

Vragen die op de invulkaart staan:

1. Van welke beleidsoptie breng je in deze invulkaart de mogelijke gevolgen bij elkaar?
2. Wat zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie voor de mens?
3. Wat zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie voor de maatschappij?
4. Wat zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie voor het milieu?
5. Wat zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie buiten Nederland (gevolgen elders)? Denk aan afwenteleffecten op de rest van de wereld, in het bijzonder op ontwikkelingslanden.
6. Wat zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie voor toekomstige generaties (gevolgen later)?
7. Hoe zijn de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie verdeeld over de direct belanghebbenden? *Denk bijvoorbeeld aan kenmerken als gender, leeftijd, achtergrond, opleiding of regio.*
8. Hoe breng je de mogelijke gevolgen van deze beleidsoptie verder in kaart (met collega's & deskundigen)?

Aanvullende hulpvragen voor tijdens een denksessie:

Afhankelijk van het doel en de lengte van de sessie, kunnen extra vragen gesteld worden in de sessie:

- Welke mogelijke gevolgen beïnvloeden elkaar? En op wat voor manier?
- Wat zijn belangrijke ketenpartners bij het nadenken over het verbeteren van het beleidsvoorstel en de uitwerking van de beleidsopties?
- Wat zijn (innovatieve) mogelijkheden om mogelijke positieve gevolgen te versterken en/of mogelijke negatieve gevolgen te beperken?
- Zijn er wellicht andere beleidsopties denkbaar, die ook onderzocht zouden moeten worden? Opties die meer positieve of minder negatieve mogelijke gevolgen lijken te hebben? Zo ja, welke?

Verwerken uitkomsten denksessie(s)

De beleidsmakers die verantwoordelijk zijn voor het uitwerken van de beleidsoptie(s) nemen de uitkomsten van alle gehouden denksessie(s) over de beleidsopties mee in de verdere uitwerking van vraag 4 in het Beleidskompas. Ze gebruiken voor het verder onderzoeken van de mogelijke gevolgen van de beleidsoptie(s) ook de verplichte toetsen en de hulpmiddelen die door deelnemers in de denksessie zijn aanreikt én die in het Beleidskompas zijn samengebracht.

De uitkomsten van verkenningen met de deskundigen worden vastgelegd als input voor stap 5 in het beleidskompas voorgelegd aan besluitvormers. Vastlegging van de inschattingen van de mogelijke gevolgen van de beleidsopties moeten navolgbaar zijn voor iedereen in het verder proces van beleid maken, uitvoeren, ervaren, gebruiken, evalueren en bijstellen. Transparantie over de (diepgang) van de onderbouwing van beleid stelt beleidsmakers bovendien in staat om hun aannames en inzichten te laten aanvullen, corrigeren of bevestigen.